

مروری بر کاربردهای نظریه فاصله مبادلاتی در فرایند آموزش دانشجویان مامایی

خدیدجه علی آبادی^۱

فریده مصطفی زاده^۲

چکیده:

زمینه و هدف: انتقال مهارت‌های آموخته شده در دروس تئوری به محیط‌های بالینی و واقعی یکی از دغدغه‌های مهم آموزش مامایی به شمار می‌رود. با توجه به اهمیت رشته مامایی در حفظ سلامت جامعه و کسب صلاحیت‌های بالینی در این رشته لازم است تا بتوان با کمک پیشرفت فناوری‌های نوین و تکنولوژیهای پیشرفته آموزشی از جمله آموزش از راه دور از فواید این فنون استفاده نموده و باعث ارتقاء و رشد مهارت‌های بالینی و نظری دانشجویان مامایی شد. یکی از این شیوه‌ها استفاده از نظریه فاصله مبادلاتی می‌باشد که در مطالعات متعددی به فواید استفاده از آنان در رشته‌های علوم پزشکی و مامایی اشاره شده است. هدف از این مطالعه بررسی و مرور کاربردهای نظریه فاصله مبادلاتی مور در فرایند آموزش دانشجویی مامایی می‌باشد.

روش کار: این مقاله از نوع مروری می باشد و با جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی ایرانی و خارجی ارسال ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۸ و ۱۳۸۲-۱۳۹۶ انجام شده است.

یافته‌ها: نتایج مطالعات نشان داده‌اند که استفاده از نظریه فاصله مبادلاتی (تراکنشی) می‌توان همراه با روش‌های سنتی و مرسوم و رایج آموزش، در پیشرفت مهارت‌های نظری و عملی دانشجویان مامایی موثر باشد.

نتیجه‌گیری: با توجه به اهمیت کاربرد تکنولوژیهای نوین آموزشی در رشته‌های نظیر رشته مامایی، بهتر است برنامه‌ریزیهای لازم در جهت استفاده از این نظریه‌ها از جمله نظریه فاصله‌ای یا تراکنشی به صورت یک روش قدرتمند آموزشی در این رشته انجام پذیرد.

کلمات کلیدی: آموزش از راه دور، نظریه فاصله مبادلاتی، آموزش الکترونیکی، دانشجویان مامایی

^۱ دانشیار، عضو هیئت علمی گروه تکنولوژی آموزشی دانشگاه علامه طباطبائی تهران، ایران

^۲ مربی، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل - دانشجوی دکتری تکنولوژی آموزشی دانشگاه علامه طباطبائی تهران، ایران

Abstract

:Background and Aim: Transferring the skills learned from theoretical courses into clinical and real-life environments is one of the major concerns of midwifery education. Considering the importance of midwifery in maintaining community health and gaining clinical competencies in this field, it is necessary to use Fouayedin Techniques with the help of advancement of modern technologies and advanced technologies such as distance learning and promote and develop Clinical and theoretical skills of midwifery students. One of these methods is the use of distance exchange theory, which has been mentioned in numerous studies on the benefits of using them in medical and midwifery sciences. The purpose of this study is to review the application of Moore distance exchange theory in the midwifery education process.

Methods: This is an overview article and was conducted by searching the Iranian and foreign databases from 2008 to 2018 and 1382- 1396.

Findings: The results of studies have shown that the use of distance exchange theory can be effective with the traditional and conventional methods of training in the development of theoretical and practical skills of midwifery students.

Conclusion: Considering the importance of using modern educational technologies in such fields as midwifery, it is better to plan for the use of these theories such as distance or transactional theory as a powerful educational method in this The string is done.

Keywords: distance education, distance exchange theory, e-learning, midwifery students

مقدمه:

آموزش از راه دور باهدف تامین فرصت‌های برابر در آموزش افراد در هر سن، در هر مکان و در هر زمان با دانش عناصر اساس آموزش از قبیل یاد دهنده، یادگیرنده، محتوی آموزشی مناسب، وسیله ارتباطی، برنامه‌ریزی، انواع شیوه‌های یاردهی- یادگیری و شیوه‌های ارزشیابی، کنترل و نظارت از آغاز نیمه دوم قرن بیستم و به دنبال تحول در آموزش مکاتبه‌ای و به موازات تکامل در فناوری‌ها در دنیا آغاز و در سال‌های ۱۹۶۰ تا ۱۹۹۰ میلادی به سرعت توسعه یافت (۱). یکی از مهمترین مشخصه‌های آموزش از راه دور که در حقیقت می‌توان از آن بعنوان هدف اصلی آموزش از راه دور نیز نام برد کسب استقلال و آزاد اندیشی، مسئولیت‌پذیری و ابتکار عمل در یادگیرنده و در نتیجه ایجاد یادگیری فعال و عمیق در یادگیرنده می‌باشد (۲) برای رسیدن به این هدف متعالی و بزرگ در آموزش از راه دور از نظریه‌ها و دیدگاه‌های مختلفی مانند، نظریه صنعتی شدن، نظریه تعاملی، نظریه استقلال یادگیرنده و نظریه فاصله‌ای یا مبادلاتی^۱ استفاده شده است (۳). یکی از نظریه‌های عملی و کاربردی در زمینه آموزش از راه دور، نظریه فاصله مبادلاتی یا فاصله‌ای می‌باشد که نظرات مور^۲ در شکل‌گیری و تحول بنیادین در این نظریه نفس هم و اساس دارد و در حقیقت می‌تواند مورد را بنیان گذار این نظریه نامید (۴). از نظر مور، فاصله مبادلاتی (تراکنشی) فاصله‌ای است که باید در تمام ارتباطات مربوط به آموزش وجود داشته باشد و این فاصله توسط مکالمات بین یادگیرنده و یاد دهنده و ساختار آموزشی که برای دوره طراحی شده است پر می‌شود (۵). از نظر مور دو مولفه مهم نظریه تراکنشی استقلال یادگیرنده و فاصله مبادلاتی بین فراگیر و فراده است و در صورت نبود این در شرط این نظریه ارزش کافی برای اثبات یادگیری فعال و موثر برخوردار نمی‌شود (۶). از نظر مور فاصله مبادلاتی بین یاددهنده و یادگیرنده باهم با مفاهیم و محتوی آموزشی غنی و برابر مبتنی بر هدف، گفتگوی موثر بین یاد دهنده و یادگیرنده پر شود تا استقلال عمل و خود مختاری فراگیر پایدار بماند (۷). شرط اصلی در آموزش از راه دور جدایی زمانی و مکانی فراگیر - فراده است و برای پر کردن این فاصله و جدایی، مور از مفهوم فاصله مبادلاتی استفاده نموده و معتقد است هر چقدر معنوی آموزشی که برای تدریس آماده می‌شود غنی‌تر، جذاب‌تر و پربارتر باشد و براساس اهداف آموزش مد نظر تدوین شده باشد امکان گفتگوی میان فراگیر و فراده کاهش می‌یابد و در نتیجه فاصله بین این دو مولفه افزایش می‌یابد و نتیجه و ماحصل این جدایی، افزایش استقلال یادگیرنده و کاهش کنترل او و افزایش ابتکار و استقلال عمل و مسوولیت‌پذیری فراگیر خواهد بود (۸).

استفاده از این نظریه به دلیل پرداختن به استقلال عمل و خود کنترلی فراگیر باعث شده تا محدوده‌ها و حیطه‌های فیزیکی آموزشی و یادگیری از قبیل دیوارهای دانشگاهها و دانشکده‌ها و کلاس‌ها از بین برود و امکان یادگیری برای دانشجویان در هر مکانی از دنیا و هر زمانی ممکن شود (۹). بخش مهمی از فرآیند آموزش و یادگیری دانشجویان در گروه پزشکی از جمله گروه مامایی به صورت بالینی و کاردر محیط‌های آموزشی و درمانی بالینی و در بالین بیماران و مراجعه کنندگان صورت می‌پذیرد و تربیت نیروی انسانی ماهر و متبحر و تبدیل آموخته‌های تئوری به عملی و بالینی در این رشته بسیار مهم و اساسی است به همین منظور لازم است آموزش در این گروه (مامایی) به سمت و سویی سوق داده شود تا هم به صورت حضوری و هم به صورت آموزش از راه دور، کمیت و کیفیت آموزش دانشجویان مامایی افزایش یابد تا با ارتقا شایستگی و صلاحیت بالینی و حرفه‌ای دانشجویان مامایی سلامت کل جامعه تضمین شود. برای رسیدن به این هدف استفاده از رویکردها و نظریه‌های آموزش از راه دور در کنار آموزش‌های مرسوم سنتی لازم و ضروری است چرا که برخلاف روش‌های مرسوم و رایج سنتی، در آموزش از راه دانشجویان مامایی در امر یادگیری مفاهیم و مراقبت‌ها فعال‌تر بوده و از استقلال عملی بیشتری برخوردار می‌شوند (۱۱- ۱۰).

به نظر می‌رسد می‌توان برنامه‌های آموزشی دورس مامایی چه نظری و چه بالینی و عملی را با نظریه‌های آموزش از راه دور از جمله نظریه فاصله مبادلاتی منطبق نمود تا آموزش علاوه بر اسناد محور بودن به سمت دانشجو محور بودن همراه با یادگیری عمیق متمایل گردد (۱۲) و بتوان تغییرات قابل ملاحظه و نسبتاً پایداری را در رفتار بالینی و حرفه‌ای دانشجویان مامایی در اثر تمرین و تجربه به دست آورد (۱۳). با بکارگیری نظریه مورد (فاصله‌ای) در آموزش مامایی می‌توان به گسترش

1 traniactisml

2 Moor

دانش، مهارت و صلاحیت بالینی دانشجویان مامایی اقدام نمود و دانشجویان می‌توانند در یک محیط بالینی ترکیبی (آموزش از راه دور با تاکید بر نظریه فاصله مبادلاتی و روش های سنتی) با تمرین مهارت‌ها و تلاش و کوشش و با استفاده از تفکر انتقادی و استقلال عمل به حل مسایل و مشکلات بالینی خود و مورد جریان خود بپردازند بدون اینکه نگران آسیب رساندن به خود و بیماران و مراجعه کنندگان خود باشند (۱۵-۱۴).

با توجه به حساسیت حرفه مامایی و لزوم کسب صلاحیت و شایستگی بالینی برای دانشجویان این رشته می‌توان به اهمیت کاربرد نظریه‌های آموزش از راه دور بویژه نظریه فاصله مبادلاتی به خوبی پی برد و لازم است تا برای دانشجویان مامایی و حتی سایر گروه‌های پزشکی در جهت ارتقا مهارت‌های حرفه‌ای در کنار روش‌های سنتی و رایج و مرسوم کلاسی و بالینی از نظریه فاصله مبادلاتی مورد نیز استفاده نمود. نتایج مطالعات گوناگون در مورد آموزش از راه دور و آموزش بالینی نشان داده‌اند که می‌توان از مزایای آموزش از راه دور از قبیل صرفه جویی در زمان و هزینه برای دانشجویان، استفاده از منابع سمعی و بصری و فیلم‌های آموزش و شبیه سازی مراحل بیماریها و مراقبت‌ها در سطوح مختلف و علاقه‌مندی دانشجویان و انعطاف‌پذیر بودن روش‌های آموزشی و محیط‌های آموزشی و در نهایت آموزش عمیق و مستقل استفاده نمود (۱۷-۱۶). با توجه به اهمیت آموزش از راه دور در نظام آموزش مامایی در مطالعه حاضر تلاش شده است تا کاربردهای نظریه فاصله مبادلاتی در آموزش مامایی مورد بحث قرار گیرد.

روش کار:

پژوهش فوق از نوع مروری^۱ است که با هدف مروری بر کاربردهای نظریه فاصله مبادلاتی مور در آموزش مامایی انجام گرفته است.

روش‌های جستجو: در این بررسی با جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی از قبیل

Iran medex Magiran, SID, pubmed, Elsevier, ovid, Scopus, prequest

شروع شد و عناوین

transactional Theory, Diastance, education, Midwifery students

و آموزش از راه دور و نظریه فاصله مبادلاتی، جستجو و مقالات مرتبط با موضوع مورد بررسی از سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۸ و فارسی زبان از سال ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۶ مورد بررسی قرار گرفتند. در مجموعه با توجه به روش کار و نتایج مرتبط با موضوع ۲۴ مقاله انتخاب و مورد بررسی قرار گرفتند.

نتایج:

نتایج مقالات مورد بررسی نشان دادند که استفاده از نظریه فاصله مبادلاتی در آموزش دانشجویان باعث اثرات مثبتی نظیر افزایش اعتماد به نفس، یادگیری بهتر، رضایت مندی بیشتر و ... می‌شود که در جدول شماره ۱ به این موارد اشاره شده است.

جدول شماره ۱: کاربردهای نظریه فاصله مبادلاتی در آموزش دانشجویان مامایی

نتایج	محل انجام	سال انتشار	نویسندگان	عنوان
افزایش دانش یادگیرنده	نیوزلند	2011	Garry Falloon	Making the Connection: Moore's Theory of Transactional Distance and Its Relevance to the Use of a Virtual Classroom in Postgraduate Online Teacher Education
افزایش ارتباط و تعامل یادگیرنده بین هم کلاسی ها و معلمان				
افزایش حس اعتماد به نفس در یادگیرنده				
افزایش تفکر انتقادی در یادگیرنده				
افزایش مهارت کار با وسایل الکترونیکی و تکنولوژی به روز				
افزایش یادگیری فعال و خلاق توسط یادگیرنده				
استفاده از انواع روشهای یادگیری				
ارتقا تفکر انتقادی				
ارتقا گفتمان بین افراد مختلف				
افزایش تعامل بین فراگیران و اساتید	مالزی	2018	Hassan Abuhassna	Students' Utilization of Distance Learning through an Interventional Online Module Based on Moore Transactional Distance Theory
افزایش رضایت فراگیران				
افزایش استقلال یادگیرندگان				
افزایش معنی دار استقلال یادگیرنده و خود یادگیری توسط فرد	امریکا	2017	Dennis Lane	The Development of a Survey Instrument to Measure Transactional Distance in Secondary Blended Learning Environments
تعامل یادگیرنده و معلم	امریکا	2017	Brett Best	TRANSACTIONAL DISTANCE DIALOGIC

INTERACTIONS AND STUDENT SATISFACTION IN A MULTI-INSTITUTIONAL BLENDED LEARNING ENVIRONMENT				افزایش تعامل یادگیرنده و یادگیرنده
				رضایت دانشجویان افزایش یافته بود
				تعامل یادگیرنده محتوا افزایش یافته بود
Transactional distance in a blended learning environment	Jon Dron	2016	انگلستان	افزایش تعامل بین دانشجویان و اساتید
				رضایت از محتوی آموزشی غنی
TRANSACTIONAL DISTANCE	Amanda Kassandrinou	2014	یونان	
				افزایش تعامل یادگیرندگان باهم
AMONG OPEN UNIVERSITY STUDENTS: HOW DOES IT AFFECT THE LEARNING PROCESS?				بهبود فرایند یادگیری
				ارتقا و بهبود عواطف و روحیان یادگیرندگان
CREATING OFF-CAMPUS/DISTANCE LEARNING COURSES FOR MIDWIFERY EDUCATION A Brief	Katherine Camacho Carr	2012	امریکا	افزایش مهارت تفکر انتقادی
				افزایش مهارت مطالعه مستقل و اعتماد به نفس
Distance learning for maternal and child health nurses and midwives in Mongolia: a qualitative evaluation	C. Willott	2018	انگلستان	بهبود عملکرد و رضایت از کار بالینی
				کاهش اضطراب حین کار و آموزش
The Case for Distance ducation in Nursing	Cheryl Holly	2009	امریکا	مقرون به صرفه بودن
				اثر بخش بودن آموزش
				تبدیل رویکردهای سنی آموزش به روشهای مدرن آموزش بالینی
آموزش الکترونیکی و آموزش پرستاری	مریم ورزش نژاد	2014	ایران	افزایش رضایت دانشجویان

				افزایش تعامل یادگیرندگان
				منابع علمی غنی فراهم می شود
جایگاه آموزش الکترونیکی در دانشگاه های علوم پزشکی	حسین درگاهی	1386	ایران	افزایش انگیزه و عملکرد دانشجویان
				افزایش دانش دانشجویان
				بهبود رفتار حرفه ای دانشجویان
تاثیر برنامه های آموزش از راه دور بر موفقیت تحصیلی دانشجویان	شهین سعیدی نجات	1390	ایران	افزایش میانگین معدل دانشجویان
				رضایت دانشجویان نسبت به محتوی آموزشی
Addressing the context of e-learning: using transactional distance theory to inform design	Robyn Benson	2009	استرالیا	ارتقا سطح تعامل بین یادگیرنده و یاد دهنده
				تولید محتوی قوی و غنی
Developing Transactional Distance Scale and Examining Transactional Distance Perception of Blended Learning Students in Terms of Different Variables	Mehmet Barış HORZUMa	2011	ترکیه	افزایش استقلال یاد گیرنده
				افزایش انعطاف پذیری یادگیرندگان

بحث:

با توجه به مرور مقالات، کاربردهای نظری مبادلاتی در آموزش مامایی را می توان در چند دسته مورد بحث و بررسی قرار داد که شامل موارد زیر می باشند:

۱- ارتقاء سطح علمی دانشجویان مامایی با استفاده از آموزش از راه دور با تاکید بر نظریه تراکنشی که نتایج نشان دادند که دانشجویان مامایی می توانند با استفاده از آموزش از راه دور و نظریه مور دانش خود را به روز نگه دارند و دانشی حرفه ای خود را ارتقا دهند و تمرین برای انجام کارهای عملی را به راحتی آموزش ببینند. بنابراین لازم به نظر می رسد تا دانشکده های پرستاری و مامایی ایران محیط آموزشی لازم برای کسب مهارت و صلاحیت بالینی پیش بینی شده در کوریکولوم آموزش دانشجویان مامایی براساس آموزش الکترونیکی و آموزش از راه دور را آماده نمایند. (۱۴-۱۳-۱۸).

۲- استقبال دانشجویان از آموزش از راه دور: در نتایج مقالات مورد بررسی مشاهده شد که روش آموزش تلفیقی و ترکیبی از طرف دانشجویان مورد استقبال قرار می گیرد و آموزش از راه دور می تواند در دست یابی به اهداف و آموزش های بلندمدت موثرتر باشد. (۸-۱۷).

۳- افزایش اعتماد به نفس و مسئولیت پذیری: مطالعات نشان دادند که در روش آموزش ترکیبی و آموزش از راه دور با تکیه بر نظریه مور دانشجویان اعتماد بنفس بیشتری پیدا کنند و با تمرکز و کنترل بر ترس و اضطراب خود می توانند مناسب ترین اقدام مراقبتی و درمانی را برای مراجعه کننده خود انجام دهند (۱۹-۱۰).

۴- رضایت از آموزش از راه دور: مطالعات نشان دادند که دانشجویان از روش آموزش مبتنی بر وب و آموزش از راه دور همراه با آموزش سنتی رضایت و تمایل دارند از این روش برای آموزش بیشتر استفاده شود (۲۰-۲۱).

در مجموع مقالات مورد بررسی نشان دادند که آموزش از راه دور مخصوصاً با استفاده از نظریه فاصله مبادلاتی در مقایسه با روش های آموزشی متداول در مامایی مزایای بیشتری از قبیل دسترسی آسان در همه جا و همه زمان، عدم محدودیت در انتخاب روش آموزشی، یادگیری عمیق و در عین حال آسان با استفاده از محتوی غنی (شبیه سازی، فیلم ها و ...) و افزایش مسوولیت پذیری و افزایش شوق و علاقه و انگیزه دانشجویان مامایی دارد و در نتیجه با ایجاد محیطی فعال، پویا و شاد ارتقاء مهارت های حرفه ای و دانش مامایی اتفاق می افتد. همچنین یافته ها نشان دادند که استفاده از نظریه فاصله مبادلاتی مورد ایجاد تعامل بین دانشجویان و اساتید را افزایش می دهد و دانشجویان با سوال و جواب او و گفتمان با اساتید خود که نقش تسهیل گری را دارند می توانند نیازهای آموزشی خود را برآورده نمود و آموزش عمیق فردی ایجاد شود. در نتیجه این روند و پروسه ارزش یادگیری افزایش می یابد و دانشجویان هم از نظر علمی و هم از نظر روحی و روانی اغنا خواهند شد (۲۲). نتیجه گیری:

با شروع انقلاب در تکنولوژی آموزشی و ورود انواع روش های آموزش از راه دور به محیط های دانشگاهی، استفاده از این روش ها اجتناب ناپذیر است. مطالعات نشان داده اند که روش های آموزش با استفاده از نظریه مبادلاتی و فاصله ای می تواند به نیازهای آموزشی و مهارتی روبه رشد رشته مامایی پاسخگو باشد. مسلم است که آموزش از راه دور فقط به تنهایی نمی تواند نیاز رشته مامایی را برآورده نماید بلکه می تواند به عنوان یک روش حمایتی و ترکیبی در آموزش مامایی مورد توجه قرار گیرد و با توجه به نیاز فراگیران از آن استفاده شود تا بتوان فرصت مناسبی برای یادگیری دانشجویان بدون وابستگی به (استاد) معلم و خود راهبر ایجاد نمود، باید توجه نمود که استفاده از روش آموزش مبتنی بر نظریه تراکنشی (خاصه ای) نیاز به افزایش امکانات و دسترسی به اینترنت و افزایش آموزش استفاده از این روش ها دارد لازم است در این مورد دانشکده ها تدابیر لازم را اتخاذ نمایند تا علاوه بر آموزش دروس به صورت فاصله ای بتوان نیازهای آموزش چهره به چهره دانشجویان را نیز تامین نمود. در پایان واضح است که آموزش از راه دور با استفاده از نظریه تراکنشی می تواند یکی از متمرکز راه های پاسخگویی به نیازهای رو به رشد آموزش و مهارتی و بالینی در حوزه علم مامایی باشد (۲۳-۲۴).

منابع:

- ملک افضلی، فاطمه. تاریخچه آموزش از راه دور در جهان، پیک نور- علوم انسانی . دوره ۱، شماره ۱، بهار ۱۳۸۲: ۸۶-۸۸،۱
- John, Traxler. Distance Learning—Predictions and Possibilities. Educ. Sci 2018; 8(1): 35.
- ۳-نجفی، حسین. مبانی پاکولوژیکی آموزش از راه دور و نظریه های آن. پژوهش در برنامه ریزی درسی، سال نهم، دوره دوم، شماره پیاپی (۳۴)، پاییز ۱۳۹۱: ۳۲-۴۳.
- نجفی، حسین. مبانی روش شناختی و فلسفی آموزش از دور، نسل ها و نظریه های آن. دوره ۶، شماره ۲۲، تابستان ۱۳۹۲: صفحه ۱۰۷-۱۲۷.
- رحیمیان، سحر. علی آبادی، خدیجه. نظریه فاصله مبادلاتی با رویکرد آموزش از طریق موبایل. کنفرانس ملی هزاره سوم و علوم انسانی، شیراز ۱۳۹۴.
- Amanda Kassandrinou, Christina Angelaki, Ilias Mavroidis. TRANSACTIONAL DISTANCE AMONG OPEN UNIVERSITY STUDENTS: HOW DOES IT AFFECT THE LEARNING PROCESS?. European Journal of Open, Distance and e-Learning 2014;17(1):26-42.
- Garry Falloon. Making the Connection: Moore's Theory of Transactional Distance and Its Relevance to the Use of a Virtual Classroom in Postgraduate Online Teacher Education. JRTE 2011; 43(3): 187-209.
- Hassan Abuhassna, Noraffandy Yahaya. Students' Utilization of Distance Learning through an Interventional Online Module Based on Moore Transactional Distance Theory. EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education 2018; 14(7): 3043-3052.
- Robyn Benson, Gayani Samarawickremab. Addressing the context of e-learning: using transactional distance theory to inform design. Distance Education, May 2009; 30(1), May 2009: 5-21.
- Mehmet Barış Horzum. Developing Transactional Distance Scale and Examining Transactional Distance Perception of Blended Learning Students in Terms of Different Variables. Educational Sciences: Theory & Practice , Summer 2011; 11(3): 1582-1587.
- Brett Best, Simone C.O. Conceição, Enderis Hall TRANSACTIONAL DISTANCE DIALOGIC INTERACTIONS AND STUDENT SATISFACTION IN A MULTI-INSTITUTIONAL BLENDED LEARNING ENVIRONMENT. European Journal of Open, Distance and e-Learning , 2017; 20 (1): 138 -152.
- سعیدی نجاتی، شهین، وفايي نجار، علی. تأثیر برنامه های آموزش از راه دور بر موفقیت تحصیلی دانشجویان. مجله آموزش در علوم پزشکی، جلد ۱۱، شماره ۱، ۱۳۹۱: ۹-۱.
- ۱۳- پاشایی ثابت، فاطمه. عباسی، محمد. حسن آبادی، فرشته. نوروزی، کیان. مروری بر کاربرد، مزایا و معایب آموزش الکترونیک در علوم پزشکی. دوره ۱، شماره ۱، ۱۳۸۹ (۷): ۳۹-۴۳.
- ۱۴- درگاهی، حسین. قاضی سعیدی، مرجان. قاسمی مسعود. جایگاه آموزش الکترونیکی در دانشگاه های علوم پزشکی. مجله پیابورد سلامت. دوره ۱، شماره ۲، ۱۳۸۶ (۲): ۲۰-۲۹.
- 15- Katherine Camacho Carr . Creating Off-Campus/Distance Learning Courses For Midwifery Education: A Brief Introduction. Journal of Nurse-Midwifery, 2011; 44(1):54-74.
- 16-Cheryl Holly. The Case for Distance Education in Nursing. MERLOT Journal of Online Learning and Teaching, September 2009; 5(3):506-510.
- ۱۷- ورزش نژاد، مریم، حقانی، فریبا. هاشمی، مریم. آموزش الکترونیک و آموزش پرستاری. نشریه آموزش و اخلاق پرستاری. دوره ۳، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۳: ۱-۱۱.

- 18- Inés Gil-Jaurena. Student support services in open and distance education. *Open Praxis*, January–March 2014 ; 6 (1): 3–4.
- ۱۹- حیدری، زینب، حقانی، فریبا. اهمیت شبیه سازی در آموزش مامایی. نشریه علمی گام های توسعه در آموزش پزشکی ۱۱، شماره ۴، (۳) ۱۳۹۳: ۵۵۲-۵۵۴. دوره
- 20- Jon Dron, Catharine Seidel ,Gabrielle Litten. Transactional distance in a blended learning environment. *Research in Learning Technology*. Dec 2016;12: 163-174.
- 21- ian Liu, Weijun Peng, , Fan Zhang, , Rong Hu, , Yingxue Li, , Weirong Yan .The Effectiveness of Blended Learning in Health Professions: Systematic Review and Meta-Analysis. *J Med Internet Res*. 2016 Jan; 18(1): e2.
- 22- Samuel, Adu Gyamfi. Patrick Ohemeng Gyaase. Students' perception of blended learning environment: A case study of the University of Education, Winneba, Kumasi-Campus, Ghana. *International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology (IJEDICT)*, 2015;11(1): 80-100 .
- 23-Doris U. Bolliger , Colleen Halupa. Online student perceptions of engagement, transactional distance, and outcomes. *JournalDistance Education*. 2018 ; 39(3):299-316.
24. Godwin Attah-Mensah, Alex Opoku Acheampong ,Samuel Nti- Adarkwah. Empirical Analysis of the Effectiveness of Teacher Distance Education (TDE) in Ghana: The Perception of Student Teachers, Tutors and Coordinators of the University of Education, Winneba (UEW). *Journal of Education and Practice*. 2016;17(32):11-27.